X'KITBULNA U X'WEĠIBNA

Istituto Biblico
Ruma 29 ta' Marzu 1925

Wisq għażiż tiegħi Sinjur,

Niżżi ħajr lill "*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*" li għoġobha tibgħatli l-ktieb tagħha t-"*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*" u lilek li bi tjubija liema bħalha staqsejtni biċ-ċâr il-fehma tiegħi. Xtaqt ħafna li jiena nwieġeb malajr u tajjeb għal l-imġiba ta' ħlewwa li wrejtu miegħi u għal dak li kontu tistennew minni. Għal hekk minnufih qbadt naqra u nifli l-ktieb tagħkom. Imma sa biex niflih b'dik id-dehwa li jistħoqq u natikom fuqu fehma li tixraq għax-xogħol li fih, nistqarrulek li l-ewwelnett ma kellix żmien biż-żejjed, it-tieni, il-lsien Malti ma nafux biżżejjed daqs kemm naf il-lsien u d-djaletti l-oħra tal-Għarbi. Hi kifinhi, il-lum sejjer nagħmel id-dmir tiegħi; wisq sogħbien li domt ma weġibtkom u għalhekk nitlobkom li tagħdruni. L-ewwelnett ħallini nifirħilkom tal-ħsieb u x-xogħol sabiħ li qbadtu sa biex tâtu lill-kitba tal-lsien malti għamla ta' *ortografija* waħda u tal-qjies. Dana (jekk fhimt sewwa) kien l-ewwel ħsieb li għalih inkiteb dan il-ktieb. Taħt din il-bixra din il-biċċa xogħol deherli li ħarġet tajba tas-sew. Għâd jonqos għalkemm xi ħaġa żgħira biex taslu fil-ħsieb li tridu u din hi li għal kull leħen twieġeb dejjem l-*istess* ittra u dejjem dik l-ittra *waħda*. Hekk nara illi l-"*ajn*" hi mfissra b'żewġ egħliem ta' *għ* li kifinhuma t-tnejn jistgħu xi minndaqqiet iġibu t-taħwid fis-suriet tan-*nom* u tal-*verb* imnisslin minn egħruq bħal ma huma ta' *ġaħad* u *qaħaf*. Jonqos ukoll li wieħed ifisser b'egħliem oħra l-ilħna kollha ta' nisel ieħor bħala għerq il-kelma. Għaliex trid tbati biex tintebaħ bin-nisel tal-kelma mita l-erba' konsonanti tan-nisel: DÂL, DŻÂL, DHŻÂ u DHAD jidhru lkoll D; inkella, bil-maqlub, li tara l-GĦAJN imħaxxna (enfatica) imfissra daqqa biż-żewġ ittri *għ* u daqqa b'*ħ* biss. Imma ta' dana kollu l-iżjed li jistgħu jâtu l-fehma tagħhom, ngħidu aħna l-aħjar imħallfin, huma intom li titħaddtu u tisimgħu jitkellem lill-poplu d-djalett Malti li għandu lehnijiet tiegħu. Jekk tas-sew dawk il-konsonanti—li ma għandhomx nisel wieħed fil-kliem malti—għandhom dak l-istess leħen, imwaħħad sewwa sew kif jinħass, inti għamilt tajjeb li tajt lil dawn il-konsonanti għelm jew sura ta' ittra waħda fil-

tifsir tagħha bil-kitba maltija: *ortografija* li twieġeb għall-ħoss li joħroġ mill-fomm, bħal ma ngħidu aħna fil-biċċa l-kbira jsir fit-Taljan li fih tinsab *ortografija* li timxi fuq il-leħen u li għal-hekk hija aħjar minn dik l-oħra li timxi fuq in-nisel tal-kelma, kif iktarx hi dik tal-Franċiż u ta' l-Ingliż Għalhekk wara li toqgħod tifli tajjeb u tiġbor kollox ma' kollox, issib, kif għandi naħseb jiena, li inti fir-réguli li tajt wasalt biex għamilt l-aħjar ħaġa li wieħed jista' jagħmel biex għaqqadt is-sura tal-kitba maltija. Ħallini nistqarrlek ukoll illi ma rnexxilix li naqbad sewwa għal liema konsonanti tal-Għarbi ***klassiku*** twieġeb il-*g* ta' l-Alfabet Malti, jekk hux għall-*ĠÎM* masrija inkella għall-*QÂF* bedwina.

Ma fadallix ħlief inroddlok mill-ġdid il-ħajr tiegħi u narġa' nixtiqilkom minn qalbi risq tajjeb u sħiħ biex il-lsien Malti jiġi l-quddiem. Nitolbok fl-istess ħin li tfisser għalija dan kollu lill-"*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*".

Tiegħek fl-isem ta' Kristu
Patri ALBERTO VACCARI

Lis-Sur Ant. Cremona,
13, Sda. Reale,
Sliema (Malta) (*Mit-Taljan*).

TAGĦRIFA. Il-Patri Ġeżwita Alberto Vaccari huwa Professur ta' l-Ilsna Semitiċi. Fost ix-xgħolijiet tiegħu huma magħrufin "*L'Arabo Scritto e l'Arabo Parlato in Tripolitania*" (*Il-Għarbi miktub u l-Għarbi mkellem fl-art ta' Tripli*). "*Il Pentateutico tradotto dall'Ebraico* da *Vaccari Alb. Scarbo F.* ed altri. (*Il-Bibbja maqluba mil-Lhudi minn Vaccari Alb. Scarbo F* u oħrajn).

* * *

Malta, Sliema,
24 ta' April 1925.

Għażiż Professur,

Billi kelli x'nagħmel se nwieġeb l-ittra tiegħek tad-29 tax-xahar li ħareġ b'daqxejn ta' dewmien.

B'għaxqa kbira ta' qalbi sirt naf li inti ħadt l-impenn li tifli x-xogħol tat-"*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*". Jiena ngħożż

•i„ 1 hiloalb ilfehma tieghek, fehma ta'bniedem bħaU, ^ ^ h : ; ntqes it-taghrif ta'I-,lsna semitiċi, għalkem J« < ruhek l-ura mita stqarrejt h ma tafx b.z-zejjed b,,^, Isien h kifnaħsebgħandu mhux ftit mid-dfa etti semit.ċi H ċ U£ UMwrtal-Ca^A, kifinti għaraft tajjeb, k,endak lijj JilhMalti "lcitba mibnija fuq in-nisel tal-kelma u I-grammatka u> Msteu ilsien. għalkeinm dejjem fuqdak ukoll h jroddu r,f) guli uVfonoloġija fl-istess ilsien" u minnħabba din]-aħhar ħaġa l-Malti iktarx insibu lijitbiegħed mill-Għarbi letterarju„ J-djaletti I-oħra Iijagħmlu minnu, kifbilġri wieħed jiata' j¦J m wreguħ ta'l-ewwel taqsima u tat-Tieni Taqsima taħt i "Tibdil ftl-leħen tal-konsonanti //jixxiebhu' paġ:87kif ukoll taħt I-ahħar ras Tifsit ieħor fuq 1-AlfabeG paġ:114, l_jk mill-par: (3) u (4) paġ: 118 tat-Tagħrif\ IIgħelm għ hu wiehed minn l-ittri 1-iktar mexxejja fil-kitba maltija biex ifisser il-leħen millgerżuma tal-GħAJN jew'AJN,għelm li ilu miim 11600jekk mhux qabel, irrid ingħid minn 1-ewwel ktib tal-Malii li writna mill-Kittieba Maltin fuqil-kitba ta'oħrajn Sqallin u Taljani, kifwieħed jista' jara ujqabbel fil-kitba Għarbija b'ittri Rumani, magħmnla minn dakiż-żmien mill-għorrief ta'l-ilsna simitiċi fi Sqallija u fl-Italja. Għalhekk \\-għ għall-GħAJN hija wahda minn l-ittri li Uum rabbiet I-egħruq bil-jedd li ħadet fil-kitba maltija u ¦j għalhekk ix-xirka tagħna kellha tibqa żżomm biex mathassarx ix-xogħol tagħha. Xirkiet oħra bha tagħna, bħax-Xirka Xemia. kifukoll kittieba ta'grammatki 1 ta' dizzionarji, bħal Vassalli u bħal Falzon, kjenu tħabtu-jWl għalxejn-biex ibiddlu \-għ ma'xigħeim ieħor jew ittri oħra 'jaqblu iżjed ma' dak li trid is-sengħa, jewngħidu aħjarm¦ -Alfabet Fonetku. Skond il-bidu u 1fehma liwrejna 1-Alfota lonetku taghna kif ukoll bh-T?visstja litajna paġ:III. tàt-TagM 'i-leħen ta għajn għandu jiftiehem illi humfisser b'żewġ \% rnagħqudi.1 Fwahda, egħliem I,,idher għaż-żewġ għajn & j*™ fil-Malti iktarx jinsemgħu f'leħen wieħed ta' g W 72J!T aRħżuI «W»«el-minn dakta'Ħ. Skond W malti£mi?9 M°; 55' Għarbijaxi minndaqqiet, fitttt 3*5 Tt ^tr tiSSaWWar' tieħ" '^ħenta'h Uma jitbi¦

ʌ ʌ ʌ ʌ u k \ iħ?r ii_ieħ_ biii¡għel¡ Kittra għandh, uiu' għ t,nhas» * f'tarf il ™ f ^nita J « A mert^ ™*>X bl„aċċent, eż: ^Jugħ, maqtugħ, skond il-gherq tal-kelma, H 4 ʌ

lieX T'n dawn il-kelmiet jidhru f'suriet oħra jinhassu bil-leħen eż- merfugħin, maqtugħin. Qabbel paġ:88 u wara: ^% bieb '* mhux Mep, il-għaliex inbagħad ngħidu bibien. C' Tibdiliet oħra fl-ittri ta'għerq il-kelma, bħal dawn li sem-1bel isiru wkoll fl-ittri d u għ li fit-tiswir tal-kelma jit-biddlu^fil-taħen ta' wnj Eż: kiel (kàl) kuj (Sar) nsir, samaoħ c ajna Tarġa: Sdw, sawwam% tàr tajjar (Ara paġ:27. Z,z7/// /' f/K'etc. u paġ:36-No.5. TAGHRIF). Fuqit-twaħħidtal-Leħnijiet DZÀL DHZA, THAu DHÀD fil-leħen ta'Duximinn-daqqiet ta'T,nitolbok tara dakli għedna f'paġ: 118 (4) iat-Tagħrif

L-ittra g fil-Malti (inti bladubju trid tgħid għall-^a taljana) f'dawk il-keimiet imnisslin mis-semitiku twieġeb iktarx għall-£ tal-Għarbi letterarju li fil-Malti tieħu 1-leħen ta'ga imħabba xi kons: oħra (fil-kelma) li tixbahha u li tbiddlilha 1-leħen u tagħmlu qawwi bħal tagħha kif urejna fil-paġ: 88.T.ċ, imma dejjem taħt ir-regula 55.Eż: Germed flok kermed, giddieb flok kiddieb. Hekk ukoll: Gżba flok ġeżira. Ngħidu ġidi kif ukoll gidi (għidi). Hekk il-^ xemija tieħu wkoll il-leħen ta'q fil-kelma moqdief flok muġdief kifukoh ta'ċ fil-kelma: ċaħad (ġaħad) billi \-ħ trattab il-Ieħen ta'ġ u tagħmlu ċ.

L-ittra x dionk issir ċ Eż: Ċarrat, ċarċar flok xarrat, xarxar etc. Għadd kbir ta'kliem malti illi fih tidħol \\-ga, kil ukoll l-ittri barranin ce-pe-ve-za (tsa)jixhdu lihuma mnisslin mit-Taljan jew minn l-Isqalli

Bil-qima kollha
tieghek
A. CREMONA

Lil-wjsq magħruf Professur Ta//an)
MN ALBERTO VACCARI,
Ruma.

T1

JEKK MA TAFX ILSIEN PAJJIŻEK
ĦEN MIN TAF, ILSIEN QADDISEK ! ,